

UDK:316.64

QADRIYAT-IJTIMOIIY PSIXOLOGIK OMIL SIFATIDA

Qodirova Ozodaxon Musajon qizi

*Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston milliy universiteti
ijtimoiy fanlar fakulteti psixologiya (faoliyat turlari bo`yicha)
yo`nalishi I-kurs magistri
Telefon raqami: 936463286*

Annotatsiya Maqolada shaxs va jamiyat qadriyatlarini shakllantirishdagi ijtimoiy-psixologik omillar muammosini o'rganish hamda ularning o'zaro ta'sir natijalari keltirilgan va xususiyatlari izohlanadi.

Kalit so`zlar: qadriyatlar, ehtiyojlar, shaxs, shaxs, jamiyat, qadriyatlarni shakllantirishdagi ijtimoiy-psixologik omillar.

Аннотация В статье представлено исследование проблемы социально-психологических факторов формирования ценностей личности и общества, а также результатов их взаимодействия и объяснены их характеристики.

Ключевые слова: ценности, потребности, человек, личность, общество, социально-психологические факторы формирования ценностей.

Abstract In the article, the study of the problem of socio-psychological factors in the formation of individual and society values, as well as the results of their interaction, are presented and their characteristics are explained.

Key words: values, needs, person, personality, society, socio-psychological factors in the formation of values.

Kirish. Zamonaviy yoshlarning qadriyat yo'nalishlarini o'rganish psixologik tadqiqotlarning eng muhim yo'nalishi bo'lib qolmoqda. Bunday ishlar 21-asr boshlarida talaba yoshlarning sotsializatsiya jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash va ularning an'anaviy va yangi qadriyatlarni o'zlashtirish jarayonini tavsiflash imkonini beradi. Bunday tadqiqotlarning prognostik salohiyati ularga xos bo'lgan qiymat ustuvorliklari ko'lamini tushunishga imkon beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar ro`yxati (Literature review). Qadriyatni shakllantirish omillarini o'rganish zarurati mantiqiy ravishda shaxsiy qadriyatlar muammosining oldingi nazariy va amaliy rivojlanishi natijalaridan kelib chiqdi. (Gumanitar fanlarda (falsafa, psixologiya, sotsiologiya, madaniyatshunoslik) qiymat tushunchasini nazariy tahlil qilish natijalari ushbu kontseptsiyani talqin qilish variantlarini - ehtiyoj ob'ekti, ehtiyoj haqidagi g'oya, namuna yoki standartni aniqlash imkonini berdi. xulq-atvor, faoliyat mahsuli, baholash, shaxsiy ma'no, motiv, munosabat (A.

Barasheva).¹ Ijtimoiy bilish psixologiyasida M.G. Andreeva shaxsiy qadriyatlarni shakllantirishdagi ijtimoiy omilni ta'kidlaydi. Xususan, olim shaxsiy qadriyatlarni shakllantirish mexanizmlarini belgilaydi, ular ijtimoiy qadriyatlarni ichkilashtirish va sotsializatsiyani o'z ichiga oladi.

Eroxin D.O. qadriyatlarni shakllantirishda dominant omil ommaviy axborot vositalari tomonidan kiritilgan qadriyatlarni shaxsning motivatsion tuzilishiga "ichkilashtirish" ni belgilaydigan va moddiy va nomoddiy qadriyatlar o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydigan axborot muhiti tomonidan belgilanadi. (Olimning tadqiqotlariga ko'ra, bu munosabatlar nomutanosiblik xususiyatiga ega).²

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Psixologiyada qiymat tushunchasi ehtiyoj tushunchasi bilan bog'liq - qadriyatlar va ehtiyojlar shaxsning motivatsion asosini tashkil qiladi. A. Maslou piramidasida ehtiyojlar shaxsning motivatsiyasini belgilaydi.[2] Qadriyatlar kontseptsiyasiga ko'ra D.A. Leontiev, qadriyatlar shaxsning motivatsion tuzilmalari sifatida taqdim etiladi. Ehtiyojlar va qadriyatlar o'rtasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari masalasi murakkab. Bir tomondan, qadriyatlarni aniqlash ehtiyoji aniq. Boshqa tomondan, qadriyatlar qanday ta'sir qilishi kerakligi haqida savol tug'iladi. Psixologiyada ehtiyoj "individdning mavjudligi va rivojlanishi uchun zarur bo'lgan va uning faoliyatining manbai bo'lib xizmat qiladigan ob'ektlarga bo'lgan ehtiyoji tufayli yuzaga kelgan holatini" anglatadi, qiymat deganda "inson uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan, uning hozirgi ehtiyojlari, ideallari, shaxsiy ma'nolariga javob beradigan narsa" tushuniladi. Ta'riflardan kelib chiqadiki, qiymat hissiy ehtiyojning semantik hosilasidir.[3]

D.A.ning so'zlariga ko'ra. Leontievning so'zlariga ko'ra, ehtiyojlar insonning dunyo bilan bevosita hayotiy munosabatlarining shaklidir va "bu erda va hozir" harakat qiladi, bu dinamik va doimiy o'zgaruvchan munosabatlarning hozirgi holatini aks ettiradi; shaxsiy qadriyatlar dunyo bilan "konservalangan" munosabatlarni ifodalaydi; Ijtimoiy guruhning jamlangan tajribasi bilan umumlashtiriladi va qayta

¹ Барашева А.В. Понятие ценности в контексте гуманитарной научной парадигмы / «Теоретический и практический аспекты развития педагогики и психологии» // «Теоретический и практический аспекты развития педагогики и психологии»: Сборник тезисов международной научно-практической конференции (м. Харьков, Украина, 28 июня 2013 г.). - Харьков: Североукраинская организация «Центр педагогических исследований», 2013. - С. 32-37.

² Ерохин Д.О. Информационная среда как фактор формирования ценностей молодежи / Д.О. Ерохин / дисс. ... канд. психол. н. [Текст]. - М., 2011. - 288 с. [Электронный ресурс]. - Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat. - Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/infor-matsionnaya-sreda-kak-faktor-formirovaniya-tsennostei-molodezhi>.

ishlanadi, ular shaxsning tuzilishiga singib ketadi va ularning keyingi faoliyatida vaziyat omillaridan deyarli mustaqildir. D.A.ning so'zlariga ko'ra. Leontievning fikriga ko'ra, motivatsiya tarkibidagi ehtiyojlar o'zlarining ishlash xususiyatiga ko'ra dinamik, vaziyatga qarab o'zgaruvchan va qadriyatlar barqaror va tashqi sharoitlarga bog'liq emas; ehtiyojlarning harakatlantiruvchi kuchi doimo o'zgarib turadi, ularning tizimi "dinamik ierarxiya" bilan tavsiflanadi va shaxsiy qadriyatlar ierarxiyasi o'zgarmasdir. tajriba davomida qadriyatlar ham ma'lum darajada o'zgarishi mumkin. O'zgarishlar hayot davomida sodir bo'lishi mumkin - yosh bilan (qiziqishlarning o'zgarishi, ma'lum bir davrda dolzarbligi); ba'zi qadriyatlar o'z ahamiyatini yo'qotishi mumkin, boshqalari esa, aksincha, muhimroq va dolzarb bo'lib qolishi mumkin; vaziyatga qarab, qiymatning mazmuni o'zgarishi mumkin; yangilari paydo bo'lishi mumkin. Shuningdek, D.A. Leontyev ehtiyojlar va qadriyatlarni yo'nalish asosida ajratadi - u ehtiyojlar kerakli holatga, qadriyatlar esa kerakli yo'nalishga qaratilgan deb hisoblaydi. Bizning fikrimizcha, qadriyatlar nafaqat insonni kerakli yo'nalishda harakatlanishga undaydi, balki kerakli holatga bo'lgan ehtiyojni aktuallashtirishga ham undaydi.[1] Bular. Ehtiyojlar qadriyatlarni shakllantirish uchun asos yaratadi, lekin qadriyatlar, o'z navbatida, tegishli ehtiyojlarni amalga oshirishga ta'sir qilishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, ehtiyojlar psixofiziologik xususiyatga ega (inson tanasining xususiyatlari bilan belgilanadi), qadriyatlar ijtimoiy-psixologik (individdning ijtimoiy o'zaro ta'sirining xususiyatlari bilan belgilanadi) degan xulosaga kelishimiz mumkin. Ehtiyojlar qadriyatlarni shakllantirish omili - ular qadriyatlarni shakllantirish uchun asos yaratadi va bu omil tabiiy, biologik tarzda belgilanadi. Birgalikdagi faoliyatda ehtiyojlar "tashqi" bo'lib, munosabatlar va faoliyatni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi, birgalikdagi rivojlanishni belgilaydi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Shaxs va jamiyatning qadriyatlar tizimini shakllantirish va rivojlantirishning asosiy omillari uchta asosiy hisoblanadi - insonning tabiiy biologik tuzilishi, ijtimoiy me'yoriy o'zaro ta'sirlarning xususiyatlari, o'ziga xos munosabatlar sharoitida individual shaxsiy sub'ektiv tanlov. birinchi ikkitasi. Birinchi omil ehtiyojlarni aktuallashtirishni rag'batlantiradi va qadriyatlarni shakllantirish uchun asos yaratadi. Ikkinchisi (yo'nalish - ehtiyojlardan mazmunli qadriyatlarga) shaxslarning ijtimoiy o'zaro munosabatlari sharoitida individual ehtiyojlarni amalga oshirish shakllarini belgilaydi (ularning har biri o'z ehtiyojlarini amalga oshirishga intiladi); qimmatli ehtiyojlarni va ularni amalga oshirish shakllarini birgalikda aniqlash zaruriyati vujudga keladi; Ijtimoiy aloqalar jarayonida qadriyatlar guruhning eng muhim

ehtiyojlari sifatida rivojlanadi va ularning ijtimoiy ma'nolari va sub'ektiv ma'nolari aniqlanadi. Qadriyatlar ijtimoiy munosabatlarda individual xulq-atvorni rag'batlantiradi; qadriyatlarga erishish uchun motivatsiya teskari jarayonni belgilaydi (yo'nalish ma'no-qiymatdan ehtiyojga) - qiymat ma'nosini amalga oshirish orqali ehtiyojlarni qondirish tajribasini aktuallashtirish. Uchinchi omil guruhning ijtimoiy qadriyatlarini shakllantirish tizimiga individual sub'ektning ta'sir darajasini belgilaydi, chunki bu, birinchi navbatda, ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish sharti (o'z munosabatlarini ifodalash orqali). qadriyat tushunchalari, odamlar qarashlarni solishtirish va eng qoniqarlilarini tanlash zarurati uchun sharoit yaratadilar). Qadriyatlar shaxsiyatning semantik tartibga solinishiga, shaxslararo va guruhlararo ijtimoiy munosabatlarga ta'sir qiladi.

Adabiyotlar ro`yxati:

1. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностей регуляции деятельности [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://mary1982.narod.ru/leontiev.html>.
- 2.. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. - М.: Смысл, 1999. -425 с.
3. Плугатырева Е.О. Факторы, влияющие на формирование ценностных ориентаций [Электронный ресурс] / Е.О. Плугатырева. - Режим доступа: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Psihologia/33597.doc.htm.
4. Психологический словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. - 2-е изд., испр. и доп. - М., Политиздат, 1999. - 429 с.